

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת בא

א. אור החיים.

פרק י' פסוק ב': (ב) וְלִמְעַן תִּסְפָּר וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין
הצורך לטעם זה ולא הספיק בטעם
הראשון שה' חפץ להשים אותות אלה כמו
שפרשתי בסמוך. עוד מה הוא את אשר
התעללתי במצרים ומה הוא ואת אתתי
שנראה שהם ב' דברים. עוד צריך לדעת פונת
אומרו וידעתם וגו':

אכן פונת הכתוב הוא כי בא ה' להודיעו כי
אין תכלית הפונה בהקאת האותות בקרב
לעשות נקמה בפרעה אלא לחזק האותות
שהם עקר האמונה בלב ישראל כדי שיהיה
רשום כל ישוב לנצח. כי כשיהיה בקרב
פרעה יהיה בזכרון בני ישראל לעולם ועד.
והנה באמצעות הפלא שיפליא ה' להודיעם כי
הוא שולט ברוח ובמים ובקצפר ובבעלי חיים
ובאש ובאור וכדומה אין זה מספיק שיזכר
הדבר בתמידות לעולם לחקק האמונה. אלא
באמצעות היות הפלאה ב' כי יפליא ה' להרע
את פרעה ועבדיו להשקותם כוסות לענה מה
שלא היה כן לכל גוי, וזה לך נעימות אמרי
נעם ולמען תספר באזני בנך ענין זה, והספור

מן הנמנע שיהיה הדבר תמיד בזכרוןך וזולת
באמצעות ב' תמיהות, הא' את אשר התעללתי
במצרים הרי תמיה אחת הגם שיהיה ה' עושה
להם צרות שאין בהם שידוד המערכות
והטבעיות אף על פי כן לצד רב הצרות
והמכות עשו מכות וכל מכה היתה של ארבע
וה' מכות לא עשה כן לכל גוי הנה הדבר
תמיה, ותמיה זו לכד לא דכירי אינשי ולא
יספור מעשה ה' ואמר ואת אתתי פרוש
האותות שעשה ה' תמיהה שנית שגם בלא
ענין מצרים האות מעצמו הוא דבר פלא,
ובאמצעות ב' פלאות תספר באזני בנך וכן
בנך וגו', ותכלית המכון בספור הוא וידעתם
כי אני ה' ואין עוד ותזכירו האמונות וזולת זה,
וכן תמצא כשדבר אהנו ה' ברוך הוא בהר
סיני פתח דבריו ויחברך אמר (לפני כ') אנכי
ה' אלהיך וזה לד האות אשר הוצאתיך מארץ
מצרים, והוא שהקדים דבריו
וידעתם כי אני ה' יצירו בזה בחוש
צדק האמונה מה שלא השיג אדם מהעולם עד
העולם ברוך אשר כן עשה לנו:

שאלות

1. קטע הראשון מצלה פרשנו ארבע תהיות, התוכל לזנותן ולהסבירן?
2. פרשנו - בספרו - נותן תשובה אחרת כוללת לכל הסקאות, מהי "תכלית הכולנה באותות" ולמה חשב לו להדגיש זאת?
3. איך זה יצא: "לחקוק האמונה" בישראל?
4. להרע לפרעה ולמצרים ולספר את הצנין. שני דברים שונים, איך חשבים, איך ולמה?
5. מהו לפי זה "התכלית האמונה"?
6. איך הפתיחה בעשרת הדברות מאשרת לדעתו את צמדתו?

ב. האברבנאל

פרק יא' פסוק א':

השאלה החמישית בדבור 22 "ויאמר יי' אל משה עוד נגע אחד אביא על פרעה" (יא, א), ולא ביאר לו ענין הנגע ההוא אשר יביא. ונעתק לצוותו: "דבר נא באזני העם וישאלו" וגו' (יא, ב). והיה ראוי, שמיד אחרי אמרו: "עוד נגע אחד" וגו', יאמר ענין הנגע: "כחצות הלילה אני יוצא" וגו'.

ואפשר לפרש, שמשם מעצמו באף ובחמה השיב זה לפרעה. ושהקדוש ברוך הוא, יא.א. להצדיק דבר נביאו ועצת מלאכיו ישרים²³, אחרי שהשיב כן היה דבר ה' אליו במקום ההוא: "עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים", שהוא מכת בכורות אשר יזכור. והודיע ה' למשה, שכבוא המכה, אחרי כן ישלח אותם מזה, רוצה לומר ממצרים. ושלא יחשוב שיתן להם זמן לצאת וללכת, כי הנה במהירות נמרץ ובריהטה²⁵ גדולה ישלחם. והוא אמרו: "כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה". רוצה לומר, כשלחו אתכם יהיה עת כליה, ולכן גרש יגרש אתכם מזה, וכמו שאמר (לקמן יב, לא): "קומו צאו מתוך עמי". ואפשר לפרש "כשלחו כלה" - כאשר ישלח אתכם כלה הנגע, ואחר כך יגרש. שלא תחשוב שישלח אתכם בטרם שיכלה הנגע, וינצל ממנו. אבל זה וזה יהיה: מנוגע בחכלית הנגע, ואחר כך ישלח אתכם. גם נוכל לפרש "כשלחו", שחוזר לנגע. כשלחו הנגע כלה במצרים, שימותו בכוריהם, אז גרש יגרש אותו נגע או פרעה הנזכר, אתכם מזה.

וכלל הענין, שהודיעו שתהיה בהלה גדולה ומהירות נמרץ, ולא יוכלו להתמהמה. ומפני זה צוהו מיד: "דבר נא באזני העם". רוצה לומר, עתה קודם בוא מכת בכורות ואותה בהלה שלא יראה איש את אחיו, דבר נא באזני העם, וישאלו איש מאת רעהו - המצריי, ואשה מאת רעותה, כלי כסף וכלי זהב ושמלות - והם התכשיטין, כאמרם שיצטרכו אליהם לענין החג.

וספר הכתוב, שעם היות מהראוי שהמצריים ישנאו ליהודים בסבת המכות שנאה גדולה, ואיך ישאלו אליהם תכשיטיהם. הנה לא היה כן. כי ה' נתן את חן העם בעיני מצרים, שהיו²⁶ חשובים מאד בעיניהם. ומפני שראו בהם ההשגחה הפרטית, רצו להתאהב בהם, בחשבם שינצלו מן הפגעים בעבורם. וזה היה סבה שהשאלו אותם כל מה ששאלו מהם. ועזר לזה גם כן, שאם היו מספקים²⁷ אם היהודים לא ישיבו הכלים לבעליהם, בטחו במשה רבינו עליו השלום שהיה גדול מאד בעיני עבדי פרעה ובעיני מצרים, אך לא בעיני פרעה שביקש להמיתו. והיו אומרים, אם לא ישיבו ישראל מה שיקבלו, נדבר למשה, והוא יסיר החמס ויעשה בהם משפט וצדק.

הנה התבאר, שבאו הפסוקים האלה במקום הזה, קודם ספור ענין המכה בפרטיותה, להודיע למשה מהירות יציאתם אחרי בוא המכה. ולכן צריך קודם בואה לדבר אל העם על השאלה שהיא²⁷ ענין הכרחי, כדי שמצרים אחר כך ירדפו אחריהם בעבורה. וזה קשור הפסוקים, והותרה בו השאלה החמישית.

סאלות

1. התוכל להסביר מדיוק מהי שאלתו כאן?
2. פרשנו נותן כמה פירושים למילים: "פאלו כלה" התוכל להסביר?
3. למה משה מצא לנכון לדבר אל בני ישראל דוקא עתה לפני המכה?
4. מקטע ד' מסביר פרשנו צנין מצנין בדבר שנהא אפשרית שהפכה למציאת חן, התוכל להסביר את תפוצות היחסים בין המצריים לבין בני ישראל?
5. למה ומתי יפנו המצרים אל משה דוקא?
6. מהירות המציאה הביאה את הצורך בהוצאה מראש, התוכל להסביר?

* * *

ג. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי.

פרק יב' פסוקים ל'-ל': 1. כי אין בית אשר אין שם מת, לפי סאמרס ויל באמרו¹ כחצות שנתירא פן יטען, גם עתה היה לו למשה לירא פן יאמרו שהמכה אינה בכורות לכד בראותם גדול² הבית מת אעים שאינו בכור, ובראותם בבית אחר מתים ד' או ה', התשובה בזה, כי אין ספק שהמצרים שמוסי נמת ואיתו בי קרי ואחתיה בי בוציני (עיין סגלה דף י"ב ע"א בסופו) וכראותם כי רב הפגר ידעו לספרע ויאמינו כי הנשים נתעברו ממזקים הרבה דרגלה בחכריה ידעו וכאשר הם פונים לנשים אחרות כן האחרים פונים אל נשותיהם ונתרבו בכורות בבית אחד ולא היו מהרהרין אחריו אבל היתה תוספות קיום ואמת במשה ובאלהים ובהשגחתו כי הוא יודע את כל תועבותם וכל דו לא אנים ליה:

2. קומו צאו מתוך עמי נם אתם נם בני ישראל, אחשוב כי מרלת מצרים ומגדוליותם היו צועקים לסרעה לנרשם ולהצילם מהמכות כמו שאמרו: עד: מתי יהיה זה לנו למקש' זכוי (שמות י' ז') ואמרו: הטרם הדע כי אברה מצרים (שם שם). ואמרו: כלנו מתים, על זה אמר לאותן הצועקים מעמי קומו צאו מתוך עמי, נקרא העם אינן צווחים אחריו להבהילו עמי, ואז יצאו ערב דב, ואמר נם אתם למשה ולאחרן אעים שהיה לו לירוא פן ויוקוהו בהיותם חוץ ממשלחו הם והזקנים החכמים שבישראל, ואמרו נם בני ישראל דיל כל שאר האנשים:
3. ולכו עבדו את יי' בדברכם כבנינו וכבנותינו כצאננו וכבקרנו כי חג יי' לנו, וברכתם נם אחי, שאחן לכם ובהים ועולות כאמרם נם אתה תחן בידינו ובהים ועולות (שם י' כיה), לזה אמר קחו ולכו קחו לכם מאשר תמצאו כי אין נגיע טעורתכם דבר, ויהיה וברכתם (מלשון עשו אחי ברכת) (מלכים ב' יח) ליה, ישעיה ליו טיו) ויהיה עבר דיל נם קחו מאשר נתתם לי, או יהיה שתתפללו בעדי ויהיה עתיד:
4. וישאלוהו בעלם כרחם, יתכן כי היו לישראל נחלות שם ונתנו עיניהם על נחלתם והיו משאלים להם לחשבם כי יוצאו ויפזרו כלבתם טח שבידם ובשובם יקחו המשאלים נחלתם על חייבותם מטה שהלזום והשאלום לישראל בעל כרחם של ישראל, או ישוב בעל כרחם של מצרים, ואולי לזה אמר ונצלחם (שמות ב' כ"ב) כי כסבת אחריות נכסיהם ישענו בדבריהם לאמר כתייה ונחלתם הלא לנו הם, ועל (עזבם נחלתם אמר הנביא, זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך ונני (ירמיה ב' ב')):

מאלות

1. מה הקושי של כרשנו בקטצ הראשון ואיק הוא מסביר?
2. בקטצ השני מאלה כרשנו נולא כצייתי, מהו ומה מאלה?
3. מהו הקושי בקטצ השלישי ואיק היא מתאודד צע זה?
4. לפי זה מה בדיוק רצה, וואו צעה כרעה?
5. כרשנו מתקשה כצנין ההשאלה ומאלה שתי אפשרויות מנוסדות, התוכל להסביר?

* * *

ד. באור יש"ד.

פרק יב' פסוקים מח', מט': (מח) ובי יגור אתך גר, י' שלשה מיני גרים, הא' שגר בעיר אחיה ימים והולך לו, והב' שהתישב בעיר אבל טוהג במנהגיו הראשונים, וחכו גר תושב, ועליו אמר כאן וכי יגור אתך גר, והג' שהתישב וקבל עליו תורה ומצוה, והיה כאחד מאזרח הארץ, וחכו גר לדק: ועשה פסח. והוא רוצה לעשות פסח, ימנול בתחלה: וכל ערל. ישראל שלא ימנול מפני שמחו אחיו מחמת המילה, או הילודים במדבר דדרך: (טט) ולגר. הוא גר לדק, ולכן הוסיף הגר בתוככם להבדילו מגר המתגורר לחיזה ימים ומגר תושב:

מאלות

1. התוכל להסביר את שלוש סוגי הגירות שברשנו מונה וההבדלים ביניהם?
2. התוכל לאלוא מקבילים להנ"ל לימינו אנו?
3. אינה טר חייב כפסח?
4. מה דינו של יהודי שאחריו אתו מחמת מילה?

* * *